

انتشار آلبوم جدید شجریان به نام آه باران باعث شد تا برویم سراغ کارهای استاد و مرتب کردن همه خاطراتی که از صدای او داریم

بجی تو به سر نمی‌شود

سید علی اصغر رضوی

همیشه آمدن یک آلبوم جدید از شجریان خبرساز بوده‌است. فرقی نمی‌کند این آلبوم یک کار جدید از استاد باشد یا بازخوانی تصنیف‌های قدیمی. حتماً آن عده که عشق شجریان هستند وعده دیگری هم به خاطر جذابیت نام‌استاد این آلبوم را تهیه می‌کنند. آلبوم جدید شجریان به نام «آه باران» که آن را با همکاری فر هنگ شریف، فخری ملک پور و یک ارکستر ترکیبی منتشر کرده‌است، چنین ماجرابی دارد. هر چند حرف و حدیث‌ها درباره انتشار این آلبوم زیاد بود و انتقادهایی هم به آن وارد شد اما به نظر می‌رسد طرفداران موسیقی ایرانی از اینکه یک آلبوم جدید دیگر از استاد را می‌شنوند، راضی هستند. ما هم به مناسبت انتشار این آلبوم جدید تصمیم گرفتیم سراغ کارهای استاد برویم و سیر کارهای ایشان را از اول تا حالا دسته‌بندی کرده و پیشنهادهایی برای شجریان گوش دادن ارائه کنیم. یکی از مهم‌ترین اتفاقات در موسیقی ایرانی در سال جدید انتشار آلبوم جدید استاد شجریان بانام «آه باران» است؛ آلبومی که کاملاً حال و هوای برنامه «گل‌ها» و تصنیف‌ها و آوازهای آن زمان را تداعی می‌کند؛ کاری که حرف و حدیث‌های زیادی را به همراه داشت. از طرفی خیلی از طرفداران موسیقی ایرانی — به خصوص بزرگترها — از اینکه یک کار با حال و هوای کارهای نوستالژیک برنامه گل‌ها از استاد می‌شنوند، بسیار خوشحال شدند. اما از طرفی دیگر انتقادات زیادی به این کار وارد شد؛ چرا که به نظر خیلی‌ها این کار در حد و اندازه کارهای دیگر استاد نبوده‌است. البته این انتقاد همان زمانی شروع شد که شجریان از آن گروه ۴ نفره همیشگی که شامل علیزاده، کلهر و هما یون می‌شد، جدا شد ولی می‌توان گفت این انتقادات با انتشار این آلبوم به اوج خود رسید. هر چند بی‌انصافی است اگر نگوییم شجریان در بازخوانی آثار قدیمی بی‌نظیر است ولی باز هم این کار نسبت به کارهای دیگر شجریان آن کیفیت همیشگی را ندارد. مخصوصاً در بخش آوازی، آوازهای این آلبوم قابل مقایسه با آوازهایی چون آوازهای «بی تویه سر نمی‌شود» نیست. البته به قول خود استاد، هدف از انتشار این آلبوم گرامیداشت یاد بنان، محجوبی و رهی معیری بوده‌است. اگر بخواهیم با این دید نگاه کنیم که این آلبوم فقط یک نوع بزرگداشت است، خوب جای چندن ایرانی هم ندارد چون ۲ تا از تصنیف‌ها به نام‌های «دیدنی ای من» به آهنگسازی حسین یاحقی و «لوی نی» به آهنگسازی مرتضی محجوبی است. تصنیف‌هایی هستند که بنان آنها را در برنامه گل‌ها خوانده‌است.

شجریان در اوج

بی تو به سر نمی‌شود

طلایی‌ترین دوران کار هنری شجریان زمانی بود که با گروه ۴ نفره‌شان که شامل حسین علیزاده، کیهان کلهر و هما یون شجریان بود، همکاری می‌کردند. این گروه در اواخر دهه ۷۰ تشکیل شد و کنسرت‌هایی را در دور دنیا انجام دادند. تمام آلبوم‌هایی که از همکاری این گروه تشکیل شد، حاصل اجرای زنده بودند. به همین خاطر حال و هوای بداهه‌نوازی و فضای اجرای زنده همیشه در این آلبوم‌ها ملموس است. شیوه‌های خاصی که علیزاده و کلهر در نواختن ساز دارند و همین‌طور آهنگسازی قوی این آثار، جذابیت شنیدن آنها را دوچندان می‌کند. کارهای شجریان در این دوره یک نوآوری در موسیقی، به خصوص در آواز داشت که بعدها خیلی‌های دیگر از آن الگو گرفتند. به شما پیشنهاد می‌کنیم حتی اگر به موسیقی سنتی علاقه چندانی هم ندارید، حتماً این آلبوم‌ها را گوش کنید چون مسلماً با گوش کردن آنها نظرتان عوض خواهد شد.

آثار این بخش: زمستان است، بی تو به سر نمی‌شود، فریاد، سرود مهر، ساز خاموش

پیشنهاد ما: بی تویه سر نمی‌شود و فریاد

البته اگر به ما باشد که می‌گوییم تمام آلبوم‌های این بخش را گوش کنید چون همه‌شان شنیدنی هستند. اما اونو آوری در این دوره از کارهای شجریان را می‌توانید در آلبوم‌های «بی تویه سر نمی‌شود» و «فریاد» گوش کنید. آوازهای این بخش به صورت بداهه اجرا شده‌اند و تا حد زیادی با آوازهای پیش از این دوره شجریان تفاوت دارند و البته تصنیف‌هایی که هر کدام در نوع خودشان تک هستند؛ به خصوص تصنیف بی تویه سر نمی‌شود و فریاد که از آهنگسازی و اجرای فوق‌العاده‌ای بر خور دارند.

یادایامی که…

تقریباً از اواسط دهه ۶۰ شجریان ترجیح داد با گروه‌های کوچک‌تر و ۳–۲ نفره کار کند. از این دوران کم کم کنسرت‌های خارج از کشور شجریان هم همراه با دیویش پیرنیاکان، جمشید عندلیبی، مرتضی اعیان و گاهی هم هما یون شجریان شروع شد. در این میان گاهی با پرویز مشکاتیان و گاهی با محمدرضا لطفی کنسرت‌های چند نفره‌ای را در دور دنیا بر گزار می‌کردند. حاصل برگزاری این کنسرت‌ها آلبوم‌هایی شدند که در ذهن علاقه‌مندان موسیقی ایرانی بسیار خاطره‌انگیز شدند. هر چند این کارها بهترین کارهای شجریان نبودند اما در زمان خودشان جزو بی‌نظیرها محسوب می‌شدند. در همین زمان‌ها بود که شجریان تصمیم گرفت بعضی از آهنگ‌های قدیمی را بازخوانی کند. نمونه‌ای از این تصنیف‌ها در «معمای هستی» می‌توانید گوش کنید.

آثار این بخش: سرو چمان، پیام نسیم، دل مجنون، یاد ایام، عشق داند، راست پنجگاه، چشمه نوش، شب وصل، معمای هستی، همایون مثنوی و پیوند مهر

پیشنهاد ما: سرو چمان، یاد ایام

کسرت کسی است که کارهای شجریان را دنیا ل کند و تصنیف‌هایی چون «سرو چمان»، «یاد ایام» و «سلسله موی دوست» را شنیده باشد. بیشتر آهنگ‌های این آلبوم‌ها برای عشق شجریان‌ها نوستالژیک است. آوازها هم که جای خودشان را دارند، چرا که آوازهای این دوره از بختگی زیادی برخوردارند و به قول معروف خیلی شسته رفته‌اند. اگر شما از طرفدارهای برخوردارند و به قول معروف خیلی شسته رفته‌اند، اگر شما از طرفدارهای موسیقی سنتی هستید، توصیه می‌کنیم حتماً این آلبوم‌ها را گوش کنید چون این آلبوم‌ها شامل بخشی از تحولات موسیقی ایرانی چود در زمینه آواز و چه در زمینه تصنیف می‌شوند.

گروه عارف و شیدا

آوازهای ماندگار

هر چند سابقه این گروه و کارهایشان به قبل از انقلاب می‌رسد اما اوج هنر نمایی آنها بعد از انقلاب و در آغاز دهه ۶۰ بود. اگرچه این گروه با خوانندگان متفاوتی کار کرد اما بیشتر افراد، محمدرضا شجریان را به عنوان خواننده اصلی آن می‌دانستند. اعضای این گروه ا ن کسانی تشکیل می‌دادند که هر کدام در دهه‌های آینده برای خودشان وزنه‌ای در موسیقی ایرانی شدند. شاید بتوان گفت آغاز شکوفایی شجریان و محبوبیت او با کار در کنار همین گروه بود؛ گروهی که بزرگانی چون محمدرضا لطفی، پرویز مشکاتیان، ناصر فرهنگ فر و… در آن هنرنمایی می‌کردند. کم کم گروه شیدا و عارف از هم جدا شدند و شجریان ترجیح داد کارش را با گروه عارف و پرویز مشکاتیان که آن روزها یار همیشگی شجریان بود، ادامه دهد. کارهای این دوران در نوع خودش بی‌نظیر بود و آغاز تحولی در موسیقی ایرانی شد؛ کارهایی چون «بیداد» و «دستان» که شاید دیگر هیچ‌گاه در کارنامه شجریان تکرار نشوند.

آثار این دوره: بیداد، نوا (مر کب خوانی)، دستان، چهره به چهره

پیشنهاد ما: بیداد و دستان

شاید یکی از سخت‌ترین کارها این باشد که به شما بگویند بین چند کار از شجریان بهترین را انتخاب کن! چون بهترین‌ها در کارهای شجریان زیاد هستند و انتخاب از بین آنها واقعا مشکل است. اما در این گروه از کارهای شجریان بیداد و دستان چیز دیگری هستند. این آلبوم یک ویژگی خاصی مشترک دارند و آن هم آوازهای آنهاست؛ مخصوصاً آوازهای چهار گاه دستان که واقعا بی‌نظیر هستند و با آنکه چهار گاه از دستگاه‌های مشکل در آواز است اما شجریان به خوبی از پس آن بر آمده‌است. البته نوا هم دست کمی از آلبوم قبلی ندارد. اگر شما هم آوازهای ایرانی را دوست دارید، حتماً این آلبوم‌ها را گوش کنید و از آنها لذت ببرید.

شجریان و گروه‌های بزرگ‌تر

باران در کویر

از اوایل دهه ۷۰ شجریان به همکاری با گروه‌های بزرگ‌تر روی آورد. همان زمان‌ها بود که گروه آوا تشکیل شد و کنسرت‌هایی در دور دنیا و ایران برگزار کرد. البته آن زمان اعضای این گروه را بیشتر جوانانی تشکیل می‌دادند که چندان شناخته‌شده‌هم نبودند اما کارهای این گروه به سرعت مورد توجه مردم قرار گرفت. کم کم هما یون شجریان هم که پیش از این فقط در کنار پدرش تنبک می‌زد، وارد گود خوانندگی شد و هم‌اوابی با پدر را شروع کرد. این هم به نوع خودش اتفاق جالبی برای طرفداران شجریان بود و همه را به وجد آورد. اما در کنار اینها گاهی شجریان کنار گروه‌های دیگر هم فعالیت می‌کرد؛ مثلاً همان اواسط دهه ۷۰ بود که همراه با کیهان کلهر آلبوم به یادماندنی «شب، سکوت، کویر» را که حال و هوایی فولکلوریک داشت، منتشر کردند. در کنار اینها شجریان چند آلبومی را منتشر کرد که با گروه‌اسنادانی که آن زمان در اوج فعالیت خود بودند، ضبط کرده بود.

آثار این بخش: آسمان عشق، خلوت‌گرزیده، راز دل، انتظار دل، رسوای دل، شب سکوت کویر، آرام جان، آهنگ وفا، غوغای عشق‌بازان، در خیال

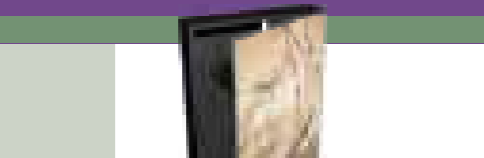
پیشنهاد ما: شب سکوت کویر، غوغای عشق‌بازان

اولین همکاری شجریان و گروهی که آلبومی شد که بی‌تردید می‌توان گفت در موسیقی فولکلور خراسان بی‌نظیر است. از خواندن دوبیتی‌های باباطاهر گرفته تا دوتار نوازی‌ها و هم‌نوازی‌های بی‌کلام این آلبوم، همگی دلنشین هستند. نقطه اوج آلبوم هم تصنیف معروف «پارون» است. غوغای عشق‌بازان حاصل همکاری مجدد گروه آوا و شجریان بعد از سال‌ها جدایی بود؛ البته گروهی که تغییرات زیادی کرده و تقریباً می‌توان گفت تنها اسم آن ثابت مانده بود.

شجریان و ارکسترهای بزرگ

کارهای ارکستری شجریان هم رنگ و بوی موسیقی سنتی را دارند، هم موسیقی کلاسیک. بعضی از این آواها مانند آوازی که در آلبوم بوی باران همراه با یمانوی حریر شریعت‌زاده اجرا شده، واقعا به یادماندنی است. به نظر می‌آید خود شجریان هم به کارهای ارکستری علاقه زیادی داشته باشد. این را می‌شود از کارهای زیادی که با ارکسترهای مختلف مثل ارکستر ملی و ارکستر سمفونیک انجام داده و همین‌طور تشکیل گروه‌شهنواز در این اواخر متوجه شد.

آثار این پهنی: جان عشاق، گنبد مینا، بوی باران آه باران ^{پیشنهاد ما:} بوی باران
همین یک تصنیف کافی است تا آلبوم «بوی باران» را در ذهن‌ها جاودانه کند. اگر آواز همراه با یمانوی شریعت‌زاده و تصنیف «نی‌زن» را هم به آنها اضافه کنید، می‌شود یکی از آن آلبوم‌های نوستالژیک در چه یک که بین کارهای کلاسیک ایرانی کم‌نظیر است.

وقتی از شجریان باز حاحرف می‌زنیم

دقیقاً از چه کسانی حرف می‌زنیم

شجریان و باز هم شجریان

شما وقتی می‌خواهید آنها یی را که موسیقی سنتی گوش می‌کنند، تقسیم‌بندی کنید، و هیچ‌وجه نمی‌توانید گروهی بیابید که شجریان گوش نکنند. از هر کدام از این گروه‌ها بپرس، می‌گویند مثلاً شجریان گوش می‌کنم و ناظری، شجریان گوش می‌کنم و سراج و… خوب بالاخره طی ۴۰ سال آواز خواندن کارهایی هم پیدا می‌شوند که مخاطب‌ها با سلیقه‌های مختلف آنها را دوست داشته باشند آن عده که طرفدار نوآوری و ابداع در موسیقی سنتی هستند، بیشتر شهرام ناظری گوش می‌کنند، عده‌ای که طبعشان عرفانی‌تر است و طرفدار کارهای ملایم‌ترند، سراج گوش می‌کنند، گروهی که تصنیف‌های شاد و متنوع را می‌پسندند، بیشتر علیرضا افتخاری گوش می‌کنند و… اما همه آنها یک وجه مشترک دارند؛ اینکه همگی شجریان هم گوش می‌کنند.

گذشته از اینها، کارهای شجریان در موسیقی ما حکم مرجع را پیدا کرده. امروزه دیگر هر کس بخواهد آواز یاد بگیرد، چند تا کاست شجریان می‌دهند دستش و می‌گویند برو گوش کن تا یاد بگیری. تازه یک پله از این بالاتر، یک عده مثل خود استاد معتقدند باید هنر جوی آواز تقلید کند تا یاد بگیرد. به هنرجوی آواز می‌گویند برو کار استاد را گوش کن، هر جا استاد اوج خواند، اوج بخوان، هر جا فرود آمد، تو هم فرود بیا و… وقت ارزشیابی کارها هم که می‌رسد، نمره استاد ۲۰ است و بقیه را نسبت به او می‌سنجند.

شاید علت اصلی این باشد که در طول این ۴۰ سال همه‌چیز کاری در مجموعه کارهای شجریان پیدا می‌شود. سنت‌شکنی و ابداع در کارهایش داشته مثل «بی تو به سر نمی‌شود» و «زمستان است». کارهای نسبتاً شاد و ریتمیک بین کارهایش داشته مثل «سرو چمان» و «آهنگ وفا» و خلاصه اینکه هر کس با هر سلیقه‌ای در موسیقی سنتی سراغ کارهای شجریان برود، دست خالی بر نمی‌گردد.

جدا از همه اینها عده‌ای هم هستند که کارهای شجریان را دوست دارند فقط به خاطر اینکه کار شجریان است؛ همان‌هایی که به‌شمان می‌گوییم عشق شجریان. عشق شجریان‌ها کاری به این نداردند که این اثری که از استاد گوش می‌کنند، نسبت به بقیه کارها چطور است و اصلاً پیشرفت داشته یا پسرفت. عاشقانه کار استاد را گوش می‌کنند و از آن لذت می‌برند.

این‌گونه افراد نه خودشان هیچ وقت انتقادی به کارهای استاد دارند و نه حتی اجازه می‌دهند کسی در این باره اعتراضی کند. به طور مثال همین آلبوم جدید شجریان به نام «آه باران» با اینکه موجی از انتقادات را به همراه داشت ولی همچنان از پر فروش‌ترین‌های بازار بوده و عده‌ای از اینکه یک کار دیگر از استاد می‌شنوند، در پوست خود نمی‌کنجند.

حالا همین را مقایسه کنید با کار دیگر خوانندگان سنتی ما. هر چند آنها هم مخاطبان پروپا قرص خودشان را دارند اما فقط زمانی یک آلبوم از یک خواننده سنتی (غیر از شجریان) معروف و پرفروش می‌شود که کار خلاقانه و جدیدی ارائه کرده باشد.